"KÜRESEL TRENDLER 2040" RAPORU VE GELECEK SENARYOLARI

TASAM

"KÜRESEL TRENDLER 2040" RAPORU VE GELECEK SENARYOLARI

Dönemin ABD Başkanı G. Bush himayesinde ve Irak Büyükelçisi J. D. Negroponte başkanlığında 2005'te faaliyetlerine başlayan Ulusal İstihbarat Konseyi'nin "Küresel Trendler 2040" raporunda; uluslararası sistem, siyaset, ekonomi, teknoloji, toplumsal gelişim, demografik dinamikler ve çevre gibi başlıca "problem alanlarına" ilişkin "temayül tespiti" yapılmakta ve bu tespitler çerçevesinde "gelecek senaryoları" kurgulanmaktadır.

Rapor önce "demografik dönüşüm", "toplumsal gelişim", "ekonomik ve teknolojik trendler", "çevre ve kamu sağlığı" gibi yapısal faktörlerin geleceğe ilişkin parametreleri belirlediğine işaret etmekte, ardından bu faktörlerin "toplumlar", "devletler" ve "uluslararası sistem" düzeyindeki yansımalarının gelişim eğilimindeki dinamiklerini vurgulamakta ve son olarak geleceğin küresel ortamını şekillendireceği düşünülen belirli bölge ve ülkelerdeki koşullar ile bu koşulların muhatabı olan toplum ve liderlerin politika tercihlerine ilişkin üç temel soru çerçevesinde çeşitli gelecek senaryoları sıralamaktadır. Bu senaryoların bazılarında ABD'nin "bekasını" ancak "Batı bloğu" veya "küresel koalisyonun" bir parçası olarak koruyabildiği görülmektedir. Rapora göre;

Yapısal Faktörler Parametreleri Belirlemektedir

Demografik unsurlar ve toplumsal gelişime ek olarak çevresel, ekonomik ve teknolojik temayüller geleceğin dünyasının temellerini atmakta ve sınırlarını inşa etmektedir. Kentsel nüfus artışı ve yeni teknolojilerin yanı sıra iklim değişikliği gibi faktörlere bağlı olarak bu temayül bazı alanlarda daha güçlü hissedilmektedir. Diğer alanlardaki eğilimler nispeten daha belirsizdir. Çeşitli faktörlerin bir araya gelmesinin gidişatı değiştirmesi mümkün olmakla birlikte toplumsal ve ekonomik gelişimin durma noktasına gelmesi hatta bazı alanlarda gerilemesi muhtemeldir. Bu temayüllerin bir noktada birleşmesi inovasyona yönelik fırsatlar içerse de bazı toplumların bu gelişmelere uyum sağlamada zorluk yaşaması da mümkündür. İlerleme gibi görünmesine karşın yeni ve gelişmiş teknolojilerin birçok insanın yaşamı ve yaşam kaynakları üzerinde kendilerini güvensizlik ve uyum sorunlarıyla boğuşmak zorunda bırakacak şekilde yıkıcı etkileri olacaktır.

Demografik değişimler, önümüzdeki yirmi yıllık süreçte küresel nüfus artış hızının yavaşlaması ve dünyanın hızla yaşlanması nedeniyle, en belirgin eğilimler olacaktır. Avrupa ve Doğu Asya başta olmak üzere bazı gelişmiş ve gelişen ekonomiler daha hızlı yaşlanacak ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyecek şekilde nüfus daralması ile karşı karşıya kalacaklardır. Buna karşın Latin Amerika, Güney Asya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da gelişim hâlindeki ülkelerden bazıları, gerekli altyapı ve kabiliyetlerle birleştiği takdirde demografik güce imkan sağlayarak daha geniş çalışan nüfus kitlesinden yararlanacaklardır.

Sağlık, eğitim ve hane halkı refahı başta olmak üzere toplumsal gelişim son birkaç on yıldır her bölgede tarihsel gelişmeler kaydetmiştir. Birçok ülke bu başarıyı bir sıçrama tahtası olarak kullanma ve hatta bu başarıları sürdürme mücadelesi vereceklerdir. Önceki dönemlerde halk sağlığı, eğitim ve yoksulluğun azaltılması gibi asgari gerek şartlara odaklanmış olan ıslah çalışmalarının ileriki basamakları potansiyel olarak daha yavaş küresel ekonomik büyüme ve giderek yaşlanan nüfus profillerine ilaveten çatışma, salgın hastalık ve iklim değişikliği gibi hususlara bağlı olarak daha zorlayıcı olacaktır. Bu faktörler, giderek büyüyen orta sınıflarının verimliliği için gerekli eğitim ve altyapıyı sağlama çabasındaki ülke yönetimlerine önemli engel teşkil edecektir. Kimi ülkeler bu zorlukları aşabilmekle birlikte diğer bazıları bu mücadelede yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple, küresel demografik değişim eğilimlerinin gerek ülkeler arasındaki gerekse ülke içi ekonomik fırsat eşitsizliklerini on ila yirmi yıl içinde iyice artıracağı; göçe yönelik daha fazla baskıya ve daha fazla anlaşmazlığa yol açacağı neredeyse kesindir.

Önümüzdeki yirmi yıl içinde, özellikle 2030'lu yıllarda iklim değişikliğinin fiziksel etkileri büyük olasılıkla daha fazla hissedilir hâle gelecektir. Daha şiddetli fırtınalar ve kuraklıkların yanı sıra eriyen buzullar ve buz örtüsü veya buz tabakasına bağlı olarak deniz seviyelerinin yükselmesi sıcaklık artışını beraberinde getirecektir. Bu durumun etkisi en fazla orantısız gelişen ekonomilerde ve yoksul bölgelerde gözlenecek; çevresel koşulların yeni zaaflara yol açacak şekilde daha da kötüleşmesine bağlı olarak gerek toplumsal refah gerekse gıda, su, sağlık ve enerji gibi temel gereksinimlere yönelik mevcut riskleri artıracaktır. Gerek hükümetler gerek toplumlar gerekse özel sektör, mevcut tehditleri yönetmek üzere adaptasyon ve direnç tedbirlerinin kapsamını büyük olasılıkla genişletecektir. Fakat bu tedbirlerin hiçbir kesimi dışarıda bırakmayacak şekilde yaygınlaştırılması pek mümkün olmayacaktır. Ayrıca "sıfır sera gazı emisyonu" hedefine hangi yöntemlerle ve hangi vadede ulaşılabileceğine dair tartışmalar da giderek büyüyecektir.

Yirmi yıl içinde, başta artan ulusal borçlar, daha karmaşık ve daha parçalı ticaret ortamı, ticarette yapısal değişiklik ve yeni istihdam yöntemlerinin ortaya çıkışı gibi küresel ekonomik eğilimler büyük olasılıkla ülkeler-arası şartları biçimlendirecektir**.** Birçok ülkenin daha ağır borç yükü, heterojen ticaret kuralları ve nüfuz sahibi kamusal veya özel aktör çeşitliliği arayışına girdikçe esnekliklerini azalttıklarını fark etme durumuyla karşı karşıya kalması muhtemeldir. Geniş bir kitleye çevrimiçi pazarlar sağlayan büyük iş platformlarının gerek mevcut ticari küreselleşmeye yön verme gerekse küçük firmaların büyüyerek uluslararası pazarlara açılmasına katkı sağlama ihtimali vardır. Bu güçlü şirketler büyük olasılıkla siyasi ve sosyal alanlara nüfuz etmeyi deneyecek ve hükümetlerin yeni sınırlamalar getirmesine yol açacak faaliyetlere girişeceklerdir. Asya ekonomilerinin - potansiyel olarak yavaş bir ilerleme söz konusu olsa da - en az 2030'a kadar büyümeyi sürdürme eğiliminde oldukları gözlenmektedir. Bu ülkelerin ABD ve AB gibi gelişmiş ekonomilerin GSYH seviyelerine veya nüfuz kapasitelerine ulaşmaları mümkün görünmemektedir. Verimlilik gelişimi temel parametre olmaya devam etmektedir: Büyüme oranında gerçekleşecek herhangi bir artış ekonomik kalkınma ve toplumsal gelişim gibi diğer alanlara katkı sağlayacaktır.

Teknoloji hem iklim değişikliği ve salgın hastalık gibi sorunları hafifletme hem de iş kaybı gibi yeni sorunlara yol açma potansiyeline sahiptir. Teknolojiler görülmemiş bir hızla icat edilmekte, kullanılmakta, yayılmakta ve sonra saf dışı kalmakta; yeni inovasyon merkezleri ortaya çıkmaktadır. Yirmi yıl içinde teknolojik gelişmelerin hızı muhtemelen daha da artacak ve kapsamı genişleyecektir. Bu gelişmeler, bir taraftan insanın tecrübe ve kapasitesini dönüşüme uğratırken diğer taraftan endüstri kolları ve devletler arasında yeni gerilimlere ve başkaca sorunlara yol açma potansiyeline sahiptir. Rekabet hâlindeki devletler ve devlet-dışı aktörler bilim ve teknoloji alanında ekonomik, askerî ve toplumsal güvenliğe ilişkin potansiyel olarak birbirini izleyen risklere ve sonuçlara yol açacak şekilde liderlik ve hâkimiyet mücadelesi vereceklerdir.

Gelişim Eğilimli Dinamikler

Diğer faktörlerin eşlik ettiği bu yapısal faktörler; halklar, kurumlar, şirketler ve hükümetler için fırsat ve riskler oluşturacak şekilde toplum, devlet ve uluslararası sistem düzeyinde kesişecek ve etkileşecektir. Bu etkileşimlerin; her düzeyde, toplumu örgütlemenin ve yeni ortaya çıkan sorunları çözmenin en etkili yöntemine ilişkin zıtlaşan görüşlerin yanı sıra birbirinden farklı ideolojileri yansıtarak Soğuk Savaş sonrası dönemde görüldüğünden daha büyük anlaşmazlıklara yol açma ihtimali de söz konusudur.

Toplumlar içinde ekonomik, kültürel ve siyasi meselelere dair artan parçalanma ve uyuşmazlıklar söz konusudur. On yıllarca süren istikrara dayalı refah ve diğer toplumsal gelişim kazanımları her bölgede yaşam şartlarını iyileştirmiş ve daha iyi bir geleceğe yönelik beklentileri artırmıştır. Bu eğilimler artıp hızlı toplumsal ve teknolojik değişimlerle birleşirken, küresel nüfusun geniş kesimleri ihtiyaçlarını karşılama konusunda irade göstermeyen veya bunu başaramayan birimler olarak gördükleri kurum ve hükümetlere ilişkin fikir ayrılığına düşmektelerdir. İnsanlar, çıkarları ve çevrecilik gibi konular etrafında olduğu kadar, benzer aidiyet duyguları ve zihniyet yapılarına sahip gruplar hâlinde, etnik, dinî ve kültürel kimlikler etrafında da güvenlik çerçevesinde bir araya gelmektelerdir. Son dönemde giderek fark edilir hâle gelen ve çeşitlilik gösteren kimliksel aidiyetler ile ayrışan enformasyon ortamının kombinasyonu, ülke-milliyetçiliğini zayıflatıp istikrarsızlığı artırarak devletler arasındaki fay hatlarını derinleştirmektedir.

Devlet düzeyinde ise her bölgede toplumlar ile hükümetleri arasındaki ilişkilerin, kamunun ihtiyaçları ve beklentileri ile hükümetlerin sağlayabileceği hizmetler arasındaki giderek artan uyumsuzluktan kaynaklanan daimi kaygı ve gerilimlerle karşı karşıya kalması muhtemeldir. Her bölgede kitleler, tercih ettikleri toplumsal ve siyasal hedefler yönünde sevk veya tahrik edilmek ve hükümetlere çözüm üretmesi konusunda daha fazla baskı uygulamak üzere artan oranda araç, kapasite ve teşvik ile donanmakta veya donatılmaktadır. Kitlelerin giderek güçlenmesi ve daha talepkâr hâle gelmesinin yanı sıra yeni sorunlar ve daha sınırlı kaynaklar nedeniyle yönetimler üzerindeki baskı gittikçe artmaktadır.

Bu büyüyen boşluk daha fazla siyasi istikrarsızlık, demokrasi erozyonu ve alternatif yönetişim sağlayıcıların rollerinin artacağına işaret etmektedir. Bu dinamiklerin, süreç içinde yönetim biçimlerinde önemli değişikliklere kapı aralayabilmeleri söz konusudur.

Hiçbir ülkenin tek başına tüm bölgeleri/alanları tek başına domine etme (hâkimiyet altına alma) konumunda bulunması mümkün değildir. Daha geniş bir aktör yelpazesi; uluslararası sistemi şekillendirmek ve daha dar kapsamlı hedeflere ulaşmak üzere rekabet edecektir. Yönetişim modelleri konusunda şiddetlenen fikir ayrılıklarının yanı sıra, askerî güç, demografik faktörler, ekonomik büyüme, çevre şartları ve teknolojide ivme kazanan değişimlerin; Çin ile ABD'nin başını çektiği rekabeti daha da artırması muhtemeldir.

Rakip güçler küresel normlar ve kurumları biçimlendirmek üzere birbirleriyle yarış hâlinde olacaklardır. Bölgesel güçler ve devlet-dışı aktörlerin ise daha fazla nüfuz kullanma ve büyük güçlerin eğilmediği meselelere öncülük etmesi ihtimal dâhilindedir. İfade edilen oldukça çeşitli etkileşimlerin, küresel çok-taraflılığa zarar verip uluslararası sorunlar ile bunlara yönelik kurumsal tedbirler arasındaki uyumsuzluğu artırarak daha çatışma-eğilimli ve daha istikrarsız bir jeopolitik ortama yol açma ihtimali yüksektir.

Alternatif 2040 Senaryoları

İnsanın bu temel motivasyonlara ve yeni ortaya çıkan dinamiklere yönelik tepkisi, önümüzdeki yirmi yıllık süreçte dünyanın ne yöne evrileceğini belirleyecektir. Geleceğe dair birçok belirsizlik üzerine, geleceğin küresel ortamını şekillendirecek belirli bölge ve ülkelerdeki koşulların yanı sıra toplum ve liderlerin politika tercihlerine ilişkin üç temel soru çerçevesinde 2040'a yönelik beş alternatif dünya senaryosu kurgulanmıştır: "**Giderek belirginleşen küresel sorunlar ne kadar ciddidir?**", "**Angajman tipleri dâhil olmak üzere devletler ve devlet-dışı-aktörler dünyaya nasıl engaje olacaklardır?**" ve "**Devletler gelecek için neyi öncelemektedirler?**"

1. "Demokrasi(ler) Rönesansı" Senaryosu

Dünya, ABD ve müttefiklerinin başını çektiği açık-demokrasiler yeniden canlanma sürecinde bulunmaktadır. ABD ve diğer demokratik toplumlarda kamu-özel ortaklığının ivme kazandırdığı teknolojik ilerlemeler, gelir oranlarını ve dünya çapında milyonlarca insanın yaşam kalitesini artırarak küresel ekonomiyi dönüşüme uğratmaktadır. Ekonomik büyümenin ve teknolojik başarımların yükselen dalgası küresel sorunlara çözüm geliştirme imkanı sağlamakta, toplumsal kutuplaşmaların şiddetini azaltmakta ve demokratik kurumlara kamu güvenini tazelemektedir. Çin ve Rusya'da ise yıllar içinde artan toplumsal kontrol-gözetleme-fişleme faaliyetleri, önde gelen araştırmacıları ve girişimcileri ABD ve Avrupa ülkelerine iltica yolları aramaya sevk ettiği için gelişimi engellemektedir.

2. "Sürüklenen Dünya" Senaryosu

Uluslararası sistem, uluslararası kurallar ve kurumlar; Çin gibi büyük güçler, bölgesel oyuncular ve devlet-dışı aktörler tarafından büyük ölçüde göz ardı edildiği için istikametsiz, kaotik ve çalkantılı durumdadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri; yavaşlayan ekonomik büyüme, artan toplumsal kutuplaşmalar ve siyasi felç hâlinin olumsuz etkileri ile karşı karşıyadır. Çin ise, özellikle Asya'da, Batı'nın uluslararası nüfuzunu genişletme sorunları yaşamasını fırsata dönüştürmektedir. Fakat Pekin, iklim değişikliği ve gelişen ülkelerdeki istikrarsızlıklar gibi birçok uluslar-üstü sorunu çözümsüz bırakacak şekilde, "küresel liderlik sorumluluğu veya rolü" üstlenecek irade ve askerî güçten yoksundur.

3. "Rekabet Hâlinde Bir Arada Yaşam" Senaryosu

ABD ve Çin ekonomik büyümeyi ve güçlendirilmiş ticari ilişkileri öncelemektedirler. Fakat bu ekonomik bağımsızlık siyasi nüfuz, yönetişim modelleri, teknolojik baskınlık ve stratejik üstünlüğe odaklı rekabetle bir arada mümkün olmaktadır. Büyük çaplı savaş riski düşüktür. Uluslararası işbirliği ve teknolojik inovasyon gelişmiş ekonomilerin kısa vadede küresel problemleri yönetilebilir hâle getirmelerini mümkün kılmaktadır. Fakat uzun vadede iklim sorunları devam edecektir.

4. "Silolara Bölünmüş veya Bloklara Ayrılmış Dünya" Senaryosu

Dünya bu senaryoda ABD, Çin, AB, Rusya ve birkaç bölgesel güç hâlinde, büyüklükleri ve güçleri farklı birkaç ekonomi ve güvenlik bloğuna bölünmektedir. Bu bloklar; kendine-yeterlik, dayanıklılık ve savunma üzerine odaklanmış vaziyettedirler. Farklı siber-egemen kapalı bölgeler içinde bilgi akışı ve arz zincirleri yeniden yönlendirilmekte; uluslararası ticaret kesintiye uğramaktadır. Kırılgan ülkeler bir bakıma iflasın eşiğinde kapana kısılmış durumdadır. Başta iklim değişikliği olmak üzere küresel sorunlara karşı etkili mücadele verilmemektedir. Başka bir ifadeyle bu tür uluslar-üstü sorunlarla ya hiç ilgilenilmemekte ya da bunlarla gereği gibi mücadele edilmemektedir.

5. "Trajedi ve Seferberlik" Senaryosu

Öncülüğünü (devlet-dışı örgütler ve yeniden canlandırılmış çok taraflı kurumlar ile işbirliği hâlinde) AB ve Çin'in yaptığı bir küresel koalisyon tarafından iklim değişikliği, kaynakların azalması ve yoksulluğa yönelik tedbirlere odaklanan uzun erimli değişikliklere gidilmektedir. Bu senaryonun diğer bir bileşeni çevresel şartların giderek kötüleşmesinin sonuçlarından biri olan küresel gıda krizidir. Zengin ülkeler, söz konusu küresel sorunların sınır tanımaksızın hızla yayılışının farkına varıp, yoksul ülkelerin gerek krizleri gerekse düşük karbon emisyonlu ekonomiye geçişi yönetmelerine (kapsamlı yardım programları ve gelişmiş enerji teknolojisi transferi vasıtasıyla) yardım yönünde tutum değiştirmektelerdir.

Editörler: Muhsin KORKUT, Yusuf AYDEMİR